

Education at a Glance: OECD Indicators – 2006 Edition

Summary in Polish

Szkolnictwo w skrócie: Wskaźniki OECD – wydanie 2006

Podsumowanie w języku polskim

Raport *Szkolnictwo w skrócie* dostarcza pracownikom oświaty, twórcom polityki oświatowej, uczniom i rodzicom wielu danych o niemal wszystkich ilościowych i jakościowych aspektach wyników procesu edukacyjnego i polityki oświatowej w krajach OECD i wielu krajach partnerskich spoza OECD. Raport zawiera nie tylko dane dotyczące wyników, zasobów, poziomu skolaryzacji i organizacji szkolnictwa, ale także obiektywne informacje niezbędne do oceny takich zagadnień jak znaczenie przypisywane nauce podstawowych umiejętności, idealna liczebność klas czy długość roku szkolnego.

Badanie jakości systemów szkolnictwa

W 2003 r. w ramach Międzynarodowego Programu Oceny Uczniów OECD (PISA) dokonano oceny wyników 15-letnich uczniów z krajów OECD w matematyce. Finlandia, Korea i Holandia osiągnęły wyniki przekraczające średnią dla pozostałych państw OECD, a ich poziom biegłości przekroczył średnią półtorakrotnie. Wyniki jedenastu innych krajów (Australii, Belgii, Kanady, Czech, Danii, Francji, Islandii, Japonii, Nowej Zelandii, Szwecji i Szwajcarii) przekraczają średnią dla OECD. Austria, Niemcy, Irlandia i Słowacja osiągnęły wyniki zbliżone do średniej OECD, a rezultaty 11 pozostałych państw były od niej niższe.

Nie dokonywano podobnych porównań wyników dla wcześniejszych pokoleń, ale ukończenie poszczególnych szczebli edukacji daje pewne pojęcie o poziomie osiągnięć szkolnych. W państwach OECD średnio 42% dorosłej ludności ukończyło tylko szkołę ponadpodstawową poziomu II. Około 30%

dorosłych ukończyło tylko szkołę podstawową lub szkołę ponadpodstawową I stopnia, a 25% zdobyło wykształcenie wyższe. Jednak poszczególne państwa bardzo się różnią między sobą pod względem osiągnięć szkolnych obywateli.

Kraje Azji Wschodniej w coraz większym stopniu wyprzedzają Europę i Stany Zjednoczone. Dwa pokolenia wstecz poziom życia w Korei był taki, jaki dziś panuje w Afganistanie, a jej osiągnięcia edukacyjne należały do najsłabszych. Dziś 97% Koreańczyków w wieku 25–34 lat ukończyło szkołę ponadpodstawową II stopnia. Jest to najwyższy wskaźnik wśród państw OECD. Korea nie jest pod tym względem wyjątkiem. Tylko w latach 1995–2004 liczba studentów w Chinach i Malezji wzrosła ponaddwukrotnie, w Tajlandii zwiększyła się o 83%, a w Indiach o 51%.

Azja osiąga również dobre rezultaty pod względem jakości. W Stanach Zjednoczonych i większości silnych gospodarczo państw europejskich piętnastolatki osiągały w teście PISA wyniki zaledwie zbliżone do średniej OECD lub niższe od niej. Sześć wschodnioazjatyckich systemów oświatowych, które wzięły udział w PISA 2003, znalazło się wśród dziesięciu najlepszych. Ich sukcesem jest również to, że niewielu uczniów wypada z systemu oświatowego. Natomiast w państwach UE średnio 20% piętnastolatków, a w Stanach Zjednoczonych ponad jedna czwarta osiągnęło poziom 1 (najniższy poziom w teście PISA) lub niższy. W państwach OECD prawdopodobieństwo, że uczniowie z rodzin najuboższych osiągną poziom 1 lub niższy, jest średnio 3,5 raz większe niż dla uczniów ze środowisk najbardziej uprzywilejowanych ekonomicznie i społecznie.

Liczebność klas: mniejsze nie muszą być lepsze

Wyniki nie dowodzą istnienia prostej zależności między stosunkiem liczby nauczycieli do liczby uczniów a wynikami. W Japonii, Korei, Meksyku, Brazylii, Chinach i Izraelu klasy liczą po przynajmniej 30 uczniów, a w Danii, Islandii, Luksemburgu, Szwajcarii i Federacji Rosyjskiej – najwyżej 20 uczniów, ale np. w Luksemburgu tylko 2,7% uczniów weszło do grupy najwyżej sklasyfikowanej na skali matematycznej PISA (Japończyków było 8,2%).

Na interakcje między nauczycielami i uczniami wpływają również: liczba klas lub uczniów, za których nauczyciel odpowiada, nauczany przedmiot, podział czasu nauczyciela między nauczanie i inne obowiązki, podział uczniów na grupy w ramach klasy i praktyka nauczania w zespołach.

Równowaga płci: pod względem wyników w nauce dziewczęta wyprzedzają chłopców

Różnice wykształcenia między płciami zmieniają się na korzyść kobiet. W przypadku osób w wieku 55–64 lata tylko w trzech krajach średni czas trwania formalnego kształcenia jest dłuższy dla kobiet, ale w grupie 25–34 lata średnia liczba ukończonych lat kształcenia jest wyższa

dla kobiet w 20 z 30 państw OECD. Z pozostałych 10 państw tylko w dwóch (Szwajcarii i Turcji) różnice przekraczają pół roku na korzyść mężczyzn.

W 19 z 22 państw OECD i w trzech państwach partnerskich, w których całkowita liczba absolwentów obu płci jest porównywalna, więcej dziewcząt niż chłopców kończy szkoły ponadpodstawowe II stopnia. Różnica na korzyść dziewcząt przekracza 10 punktów procentowych w Danii, Finlandii, Islandii, Irlandii, Nowej Zelandii, Norwegii, Polsce, Hiszpanii i Brazylii. W Turcji liczba absolwentów jest o osiem punktów procentowych wyższa dla chłopców. W Korei i Szwajcarii różnica jest mniejsza niż jeden punkt procentowy.

Wynagrodzenia i obciążenie pracą nauczycieli: brak jednorodności w OECD

Płace nauczycieli o co najmniej piętnastoletnim stażu w szkolnictwie podstawowym i ponadpodstawowym w stosunku do PKB na jednego mieszkańca są najniższe na Węgrzech (0,91) i Islandii (0,69), w Norwegii (0,87), Polsce (0,83) i Izraelu (0,73), a najwyższe w Korei (2,37 w szkolnictwie podstawowym i 2,36 w szkolnictwie ponadpodstawowym I stopnia), w Meksyku (2,09, szkolnictwo ponadpodstawowe I stopnia) i Turcji (2,44, szkolnictwo podstawowe). W ogólnym szkolnictwie ponadpodstawowym I stopnia najniższe wskaźniki mają: Norwegia (0,87), Polska (0,83), Islandia (0,94) i Izrael (0,73).

Płace nauczycieli z co najmniej piętnastoletnim stażem w szkolnictwie ponadpodstawowym I stopnia wahają się od około 10 000 USD w Polsce do 48 000 USD lub więcej w Niemczech, Korei i Szwajcarii, a w Luksemburgu przekraczają 80 000 USD.

Realne płace nauczycieli wzrosły w latach 1996–2004 niemal we wszystkich państwach, a najbardziej w Finlandii, na Węgrzech i w Meksyku. W Hiszpanii w tym samym okresie realne płace w szkolnictwie podstawowym i ponadpodstawowym drugiego stopnia zmniejszyły się, choć wciąż przekraczają średnią dla OECD.

Liczba godzin nauczania w ciągu roku w szkołach publicznych wynosi średnio 704, ale waha się od ponad 1000 w Meksyku i Stanach Zjednoczonych do 534 w Japonii. Są też znaczne różnice sposobu podziału czasu nauczania w ciągu roku. Na przykład roczna liczba godzin pracy nauczycieli w Islandii w ciągu 36-tygodniowego roku szkolnego jest większa niż w Danii, gdzie rok szkolny trwa 42 tygodnie. Jednak pensum dydaktyczne to tylko jeden ze wskaźników obciążenia nauczycieli pracą, która może również obejmować znaczną ilość czasu spędzonego na przygotowania, sprawdzanie prac czy działalność nieujęta w programie nauczania.

W państwach OECD uczniowie między 7. a 14. rokiem życia uczą się średnio przez 6847 godzin. Z tej liczby 1570 godzin przypada na okres między 7. i 8. rokiem życia, 2494 na okres między 9. a 11. rokiem życia, a 2785 godzin na okres między 12. a 14. rokiem życia. W państwach OECD nauka czytania, pisania, matematyki i nauk ścisłych zajmuje średnio prawie 50% czasu obowiązkowej nauki uczniów w wieku 9–11 lat, a 41% czasu uczniów w wieku 12–14 lat. W przypadku dzieci w wieku 9–11 lat proporcje czasu obowiązkowo poświęcanego na naukę czytania i pisania bardzo się różnią

w poszczególnych państwach: od 13% lub mniej w Australii, Chile i Izraelu do 30% we Francji, Meksyku i Holandii. Są też znaczne różnice w zakresie ilości czasu przeznaczanego na naukę nowożytnych języków obcych: od 1% lub mniej w Australii, Anglii, Japonii i Meksyku do 21% w Luksemburgu.

Koszt kształcenia: w państwach OECD średnio 5,9% PKB

Średnia wielkość wydatków na edukację w państwach OECD wynosi 5,9% (od 3,7% w Turcji do 8% w Islandii). W typowym państwie OECD wydatki na kształcenie wynoszą 5450 USD na jednego ucznia szkoły podstawowej, 6962 USD na jednego ucznia szkoły ponadpodstawowej i 11 254 dolary na jednego studenta. Państwa OECD wydają średnio 77 204 USD na jednego ucznia w ciągu teoretycznego okresu trwania kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego. Kwoty całkowite wahają się od poniżej 40 000 USD w Meksyku, Polsce, na Słowacji, w Turcji, Brazylii, Chile i Federacji Rosyjskiej do powyżej 100 000 w Austrii, Danii, Islandii, Włoszech, Luksemburgu, Norwegii, Szwajcarii i Stanach Zjednoczonych. Jeżeli chodzi o kształcenie na poziomie wyższym, różnorodność oferowanych kursów utrudnia porównania. Na przykład roczne wydatki na jednego studenta w Japonii są zbliżone do wydatków w Niemczech (11 556 USD w Japonii, 11 594 USD w Niemczech), ale średni czas trwania studiów w Niemczech wynosi 5,4 roku, a w Japonii 4,1 roku, więc łączne wydatki na jednego studenta w Japonii wynoszą tylko 47 031 USD, a w Niemczech 62 187 USD.

Należy podkreślić, że mniejsze nakłady jednostkowe nie muszą oznaczać gorszych rezultatów. Na przykład nakłady dokonywane w Korei i Holandii są niższe od średniej OECD dla kształcenia na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym, ale oba te kraje były wśród najlepszych w badaniu PISA 2003.

W latach 1995–2003 we wszystkich państwach wzrosły nakłady na jednego ucznia szkół podstawowych, ponadpodstawowych i policealnych. W 16 z 26 państw OECD i państw partnerskich, dla których dane są znane, zmiany te przekraczają 20%, a w Australii, Grecji, na Węgrzech, w Irlandii, Meksyku, Holandii, Polsce, Portugalii, na Słowacji, w Turcji i Chile przekroczyły 30%. Jedyne kraje, w których wzrost wydatków na jednego ucznia szkół podstawowych, ponadpodstawowych i policealnych w tym samym okresie wynosił 10% lub mniej, to Niemcy, Włochy, Szwajcaria i Izrael. Malejąca liczba uczniów raczej nie jest głównym czynnikiem powodującym te zmiany.

Jeżeli chodzi o kształcenie na poziomie wyższym, sytuacja jest inna. W 7 z 27 państw OECD i państw partnerskich, dla których dane są znane (Australia, Czechy, Polska, Portugalia, Słowacja, Brazylia i Izrael), wydatki na kształcenie jednego studenta zmalały w okresie 1995–2003, przede wszystkim z powodu wzrostu liczby studentów o ponad 30%. Z drugiej strony, wydatki na jednego studenta znacznie wzrosły w Grecji, na Węgrzech, w Irlandii, Meksyku i Chile znacznie wzrosły mimo wzrostu liczby studentów odpowiednio o 93%, 70%, 34%, 48% i 68%. Wśród 27 państw OECD i państw partnerskich Austria, Kanada, Dania, Niemcy, Włochy, Holandia i Turcja były jedynymi, w których liczba studentów wzrosła o mniej niż 10%.

Kto za to płaci? Rządy wciąż pokrywają rachunki, ale nakłady prywatne rosną

W państwach OECD średnio 93% kosztów kształcenia na poziomie podstawowym, ponadpodstawowym i policealnym jest pokrywane ze środków publicznych, chociaż w Australii, Niemczech, Korei, Meksyku, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii i Chile – państwie partnerskim – nakłady prywatne przekraczają 13%. W latach 1995–2003 liczba państw, w których udział środków publicznych na wszystkich szczeblach kształcenia wzrósł, była równa liczbie państw, w których nakłady publiczne zmalały.

Jednakże na szczeblu wyższym nakłady prywatne wszędzie wzrosły. Ich wzrost przekroczył 3 punkty procentowe w połowie krajów przekazujących dane, a 9 punktów procentowych w Australii, Włoszech i Wielkiej Brytanii.

Udział środków prywatnych w finansowaniu kształcenia na poziomie wyższym waha się od 5% w Danii, Finlandii, Grecji, Norwegii i Turcji do ponad 50% w Australii, Japonii, Korei, Stanach Zjednoczonych i Chile. Najwięcej środków prywatnych wpłacają gospodarstwa domowe, przede wszystkim w formie czesnego. W jednej czwartej krajów nie pobiera się opłat, a w pozostałych wysokość tych opłat jest bardzo zróżnicowana.

Inwestycje w edukację: znaczne zyski dla gospodarki i dla ludzi

Edukacja jest finansowana głównie ze środków publicznych. Badania dowodzą, że są to dobrze wydane pieniądze. Szacowany długoterminowy zysk gospodarczy z jednego dodatkowego roku kształcenia w OECD wynosi od 3% do 6%. Analiza przyczyn wzrostu gospodarczego wykazuje, że większa wydajność siły roboczej była źródłem co najmniej połowy wzrostu PKB na jednego mieszkańca w większości państw OECD w latach 1994–2004. Wzrost wydajności nie wynika w całości z kształcenia ludności, ale badania, w których umiejętność czytania i pisanie uznano za miernik kapitału ludzkiego, wykazują, że w państwie, w którym poziom alfabetyzacji jest o 1% wyższy od międzynarodowej średniej, wydajność siły roboczej i PKB na jednego mieszkańca są wyższe odpowiednio o 2,5% i 1,5% niż w innych państwach.

Dla jednostek edukacja również jest dobrą inwestycją. Kształcenie na poziomie podstawowym, a najczęściej również ponadpodstawowym, jest obowiązkowe, dlatego „decyzja inwestycyjna” zwykle dotyczy tego, czy kształcić się dalej. Mimo mnożących się doniesień o „inflacji tytułów” i dewaluacji dyplomów, inwestycja w wykształcenie wyższe podjęta na wczesnym etapie kształcenia może spowodować wzrost dochodów osobistych (liczony poprzez porównanie możliwości zarobkowych z ponoszonym indywidualnie kosztem studiowania) o 22,6%, przy czym wszystkie kraje wykazują zysk przekraczający 8%. Są też znaczne korzyści pośrednie. Wiele analiz krajowych wskazuje pozytywny związek przyczynowy między wyższym wykształceniem a lepszym stanem zdrowia fizycznego i psychicznego.

Edukacja nie niweluje jednak różnic dochodów między płciami: kobiety zwykle zarabiają zaledwie 50–80% dochodów mężczyzn o tym samym poziomie wykształcenia.

Wpływ zmian demograficznych

W 23 z 30 państw OECD oraz w Chile liczba uczniów objętych obowiązkiem szkolnym zmaleje w ciągu najbliższych 10 lat. Tendencja ta jest najsilniejsza w Korei, gdzie populacja dzieci w wieku 5–14 lat ma się zmniejszyć o 29%. Liczba 15–19-latków ma się zmniejszyć o przynajmniej 30% w Czechach, Polsce, na Słowacji i w Federacji Rosyjskiej.

W niektórych państwach spadek nastąpił wcześniej. Na przykład w Hiszpanii populacja osób w wieku 20–29 lat ma się zmniejszyć o 34% w ciągu najbliższych 10 lat.

Jeżeli założymy dla przykładu, że poziom skolaryzacji i wielkość wydatków na jednego ucznia pozostaną na dotychczasowym poziomie, tendencje demograficzne implikują zmniejszenie poziomu wydatków na edukację w niemal wszystkich państwach OECD – z wyjątkiem czterech – a także w Chile, co może spowodować zwiększenie udziału państwa lub wydatków na jednego ucznia w tych krajach. Natomiast prognozy demograficzne dla Stanów Zjednoczonych wskazują na stosunkowo duży wzrost w najbliższej dekadzie, co może doprowadzić do trudności w zakresie finansowania.

© OECD 2006

Niniejsze podsumowanie nie jest oficjalnym tłumaczeniem materiałów OECD.

Kopiowanie niniejszego podsumowania jest dozwolone pod warunkiem zamieszczenia informacji o prawach autorskich OECD i tytułu oryginalnej publikacji.

Wielojęzyczne podsumowania są tłumaczeniami fragmentów dokumentów OECD, pierwotnie opublikowanych w językach angielskim i francuskim.

**Są one dostępne bezpłatnie w internetowej księgarni OECD:
www.oecd.org/bookshop/**

Dokładniejsze informacje można uzyskać, kontaktując się z Działem Praw Autorskich i Tłumaczeń w Dyrektoracie do Spraw Publicznych i Komunikacji:

rights@oecd.org

Faks: +33 (0)1 45 24 99 30

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
France

Zachęcamy do odwiedzania naszej strony internetowej: www.oecd.org/rights/

